

HONORÉ DE BALZAC

VADİDEKİ
ZAMBAK

ÇEVİRİ: TAHSİN YÜCEL

HONORÉ DE BALZAC

VADİDEKİ
ZAMBAK

Can Klasik

Vadideki Zambak, Honoré de Balzac

Fransızca aslından çeviren: Tahsin Yücel

Le Lys dans la vallée

© 1990, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1990

33. basım: Ocak 2025, İstanbul

Bu kitabın 33. baskısı 3 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Ayça Sezen

Kapak uygulama: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: MY Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Limited Şti.

Maltepe Mah. Yılanlı Ayazma Sokak. No:8 Kat:2

Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 47939

ISBN 978-975-07-3894-4

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25, Sarıyer / İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

HONORÉ DE BALZAC

VADİDEKİ
ZAMBAK

ROMAN

Fransızca aslından çeviren

Tahsin Yücel

♥can

Honoré de Balzac'ın Can Yayınları'ndaki diğler kitapları:

İki Yeni Gelinin Anıları, 1983

Goriot Baba, 2000

Eugénie Grandet, 2001

Gizli Başyapıt, 2007

Kibar Fahişelerin İhtişam ve Sefaleti, 2012

Uzun Yaşam İksiri, 2016

Tefeci Gobseck, 2021

Efendi Cornelis, 2022

Bir Kır Balosu, 2022

Çakalların Başı Ferragus, 2022

Kırmızı Han, 2022

Deniz Kıyısında Bir Dram, 2022

HONORÉ DE BALZAC, 1799'da Fransa'nın Tours kentinde doğdu. Kendi adıyla yayımlanan ilk eseri *Köylü İsyanı* tarihî bir romandı. 1829-1830 yıllarında taşra yaşamına yönelen Balzac'ın *Tours Papazı* ve *Eugénie Grandet* gibi romanları basıldı. Yapıtlarını büyük bir bütün oluşturacak biçimde üç grupta tasarladı: İnsan yaşamını ve toplumu yöneten ilkeleri ele alan "Çözümleyici İncelemeler"; insan eylemini belirleyen nedenleri ortaya koyan "Felsefi İncelemeler"; bu nedenlerin sonuçlarını gösteren "Töre İncelemeleri". *Goriot Baba*, gerçekçilik akımının başyapıtı sayılır. Balzac, bu eserlerinin tümüne Dante'yi anıştıran bir başlık koydu: "İnsanlık Komedyası". Balzac, 1850'de Paris'te öldüğü zaman, ardında 85'i tamamlanmış, 50'si taslak halinde kalmış toplam 135 roman ve 2.000'i aşkın roman karakteri bırakmıştı.

TAHSİN YÜCEL, 1933'te Elbistan'da doğdu. Galatasaray Lisesi'ni ve İÜ Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. Varlık Yayınları'nda çevirmenlik ve yazışları müdürlüğü yaptı. Öykü derlemeleri, romanları, bilimsel araştırmaları ve kuramsal yazılarının yanı sıra, Balzac, Flaubert, Daudet, Gide, Simenon, France, Proust, Camus, Sartre, Malraux ve Duras gibi önemli Fransız yazarların yapıtlarını dilimize kazandıran Yücel, 1984'te Azra Erhat Çeviri Üstün Hizmet Ödülü'ne, 1997'de Fransız hükümeti Palmes Académiques Nişanı'na değer görüldü. 2016'da öldü.

Sunuş

Vadideki Zambak'ın ilk yayımlanışında (1836) daha çok olumsuz bir biçimde karşılanması, bunun sonucu olarak da ilk elden "iki bin" satmak yerine topu topu "bin üç yüz" satması Balzac'ı büyük bir düş kırıklığına uğrattır. Ama Balzac bir an bile başarısızlığın suçunu kendi üzerine almak istemez: Ona göre kimi kiliseye gitmiyor, diye yermiştir romanını, kimi gazete yönetmeninin kişisel kini yüzünden, kimi bir başka nedenle; ama, eleştirmelerin gerekçelerine verdikleri görünüş ne olursa olsun, bu nedenlerin hiçbiri yazınsal değildir. Olamaz da, çünkü Balzac yapıtını tasarladığı sıralarda da, yazdığı sıralarda da, bitirdikten sonra da en büyük romanlarından birini yarattığı kanısındadır. Bu konuda söyledikleri bir yana, öteki yapıtlarından çok daha uzun bir süre, çok daha büyük bir özenle çalışır *Vadideki Zambak* üzerinde. *Vadideki Zambak*'ı gerek konusu, gerek kahramanları, gerekse biçimi açısından bir kusursuzluk örneği olarak görmekten hiçbir zaman vazgeçmez.

Doğrusunu söylemek gerekirse bu roman, bir *Goriot Baba*'nın, bir *Langeais Düşesi*'nin sürükleyiciliğinden, bir *Köylüler*'in, bir *Eugénie Grandet*'nin gerçekçiliğinden, bir *Altın Gözlü Kız*'ın, bir *Sarrasine*'in büyülü havasından yoksun görünür; üstelik, belki de günahattan çok erdemin romanı olduğu için yer yer ağır, yer yer gereğinden fazla özenlidir. Bu yüzden olacak, kimileri *Vadideki Zambak*'ı Balzac'ın başyapıtı olarak nitelerken kimileri de sıradan romanlarından biri olduğunu söylemişlerdir. Ne olursa olsun, zaman Balzac'ı haklı çıkarır: *Vadideki Zambak*, Balzac'ın en çok okunan romanlarından biri

olur, Balzac'ın en çok okunan romanlarından biri olmak da, belirtmek gerekir mi bilmem, dünyanın en çok okunan romanları arasında yer almak anlamına gelir. Ama, bugün bulunduğumuz noktadan bakılınca bu büyük ilgiyi açıklamak hiç de zor değildir.

Bir kez, *Vadideki Zambak* on dokuzuncu yüzyıl Fransız yazınının iki büyük yöneliminin, romantizmle gerçekçiliğin kavşak noktasında, aşk izleği çevresinde gelişir: Henriette de Mortsauf'un büyük tutkusuyla görev duygusu arasındaki çileli çırpınışları bu yapıtı, *Genç Werther'in Acıları* gibi, dünyanın en ünlü aşk romanlarından biri durumuna getirir. Üstelik Balzac, Henriette de Mortsauf'un arı aşkıyla yetinmez: Félix de Vandenesse'in, Lady Dudley'nin, Natalie de Manerville'in tutkuları aracılığıyla aynı duygunun başka biçimlerini de verir. Hepsine de kişilikler, bedenler, toplum ve doğa (özellikle de doğa) arasında içten bağlar kurarak derin bir gerçeklik kazandırır. Öte yandan, *İnsanlık Komedyası*'nın ünlü önsözünde, "İndre'in bir vadisinde, Madam de Mortsauf'la tutku arasında açılan bilinmedik savaş belki de bilinen savaşların en ünlüsü kadar büyüktür," diyerek bireysel tutkuyu öne çıkarır görünmekle birlikte Balzac, *Vadideki Zambak* gibi bir aşk romanında bile, çağının toplumsal olgularını, toplumsal koşullarını yansıtmaya büyük özen gösterir. Böylece, romanda bir bencillik ve anlayışsızlık örneği olarak karşımıza çıkan Mösyö de Mortsauf, büyük devrim sırasında sürgüne gitmek zorunda kalmış, sonra topraklarına geri dönmüş soyluların durumunu somutlaştırır. Balzac gururla vurgular bunu: Mösyö de Mortsauf'un kişiliğinde "sürgün"ün heykelini yükselttiğini, toprağına dönmüş sürgünün bütün özelliklerini tek bir kişide topladığını söyler. Aynı biçimde, Félix de Vandenesse'in XVIII. Louis'yle ilişkileri, toplum içindeki baş döndürücü yükselişi, başardığı işlerse, bize Restorasyon döneminin belirgin özelliklerini, toplumsal törelerin geçirmekte olduğu derin değişimi sezdirir.

Bu arada, *Vadideki Zambak*'ın en egemen izleklerinden biri "yetişim" izleğidir: Henriette de Mortsauf'un yaşama atılmak üzere Paris'e giden genç sevgilisi Félix de Vandenesse'e verdiği uzun mektup bireyin benzerleriyle ilişkileri, toplum içinde yükselme koşulları konusunda başlı başına bir inceleme niteliği taşır. Félix de Vandenesse de onun gösterdiği yolu izle-

diđi, onun belirttiği kurallara uyduğu ölçüde yükselir. Böylece, Félix de Vandenesse, çocukluğu ve ilkençliği süresince, kendisini hep ezmiş, hep azarlamış, hep küçümsemiş, hep yanından uzak tutmaya çalışmış ana babasından çok, sevdiği kadının çocuğu, yani, bir bakıma, kendi aşkının ürünü olarak çıkar karşımıza. Bu da romanın belkemiğini oluşturan aşk izleğine bambaşka bir boyut kazandırır.

Baudelaire, “Balzac’ta herkesin bir dehası vardır,” diyordu; *Vadideki Zambak*, aşkın da yaratıcı bir dehası olduğunu gösterir.

TAHSİN YÜCEL

Kontes Natalie de Manerville'e

İsteğine boyun eğiyorum. Bizi bizim kendisini sevdiğimiz ölçüde sevmeyen kadının bir ayrıcalığı vardır: Bize ikide bir sağduyu kurallarını unutturur. Alınlarınızda bir kırıksık belirdiğini görmemek, en ufak bir isteğinizi geri çevirdiğimiz zaman kederleniveren dudaklarınızdaki somurtkan anlatımı dağıtmak için, uzaklıkları mucizemsi bir biçimde aşar, kanımızı akıtır, geleceğimizi harcarız. Bugün de geçmişimi istiyorsun, işte al. Yalnız şunu iyi bil, Natalie: İsteğini yerine getirmekle hiç mi hiç hoşlanmadığım bir şeyi yapmak zorunda kaldım. Ama sen de bazı bazı beni mutluluğun kucağında kavrayıveren, beklenmedik, uzun dalgınlıklardan ne diye kuşkulandın? Bir suskunluk yüzünden o güzel sevilen-kadın öfkelerine kapılmasan olmaz mıydı? Yaradılışındaki iniş çıkışlarla nedenlerini sormadan da eğlenemez miydin? Yüreğinde birtakım gizler var da bağışlanmaları için benim gizlerimin ortaya dökülmesi mi gerekiyor? Her neyse Natalie, bunu sezdin; hem belki her şeyi bilmen daha iyi: Evet, yaşamım bir hayaletin egemenliği altında, en ufak bir sözcükte belirsizce biçimleniyor, sık sık, kendiliğinden çırpınıyor üzerimde. Durgun havalarda görülen, fırtınada da dalgaların etkisiyle parçalanıp kıyıya vuran şu deniz ürünleri gibi görkemli anılar gömülü ruhumun derinliklerinde. Düşüncelerin dile getirilmek için zorunlu kıldığı çaba, birdenbire belirince korkunç canımı acıtan eski coşkunlukları dizginledi, yine

de bu iç döküşte seni kırabilecek yankılar olursa, isteğini yerine getirmem için bana gözdağı verdiğini anımsa; isteğine uydum, diye cezalandırma beni. Gizlerim sevgini iki katına çıkar-sın isterdim. Bu akşam buluşmak üzere.

FELIX

İki çocukluk

Daha yumuşacık olan kökleri ana toprakta sert taşlardan başka bir şeyle karşılaşmayan, ilk yaprakları kindar ellerde parçalanan, çiçekleri açar açmaz donan ruhların sessizce çektiği sıkıntıların tablosunu, en dokunaklı ağıdını gözyaşlarıyla beslenmiş hangi yetenek verecek bize? Dudakları acı bir meme emen, gülümsemeleri sert bir bakışın korkunç ateşiyle bastırılan çocuğun acılarını bize hangi ozan söyleyecek? Çevrelerine duyarlıklarının gelişmesine yardımcı olsunlar, diye yerleştirilen insanlarca ezilen zavallı yürekleri anlatacak bir öykü, benim gençliğimin gerçek öyküsü olurdu. Yeni doğmuş bir çocuktum; hangi gururu kırmış olabilirdim? Hangi bedensel ya da hangi ruhsal kusur, annemin bana soğuk davranmasına neden oluyordu? Görevin çocuğu muydum, doğumu bir rastlantı olan çocuk mu, yoksa yaşamı bir serzeniş olan çocuk mu?

Köye, sütanaya verilmişim, ailem üç yıl boyunca unutmuştu beni, babaevine döndüğümde öylesine küçümseniyordum ki, görenler acıyorlardı. Bu ilk gözden düşmeden kurtulmama hangi duygu, hangi mutlu rastlantı yardım etti, bilmiyorum: Çocuk olarak her şeyden habersizim, büyümüş bir insan olarak da hiçbir şey bilmem. Erkek kardeşimle iki kız kardeşim, yazgımı yumu-

şatacak yerde, bana acı çektirerek eğlendiler. Çocukların ufak tefek suçlarını saklamada gösterdikleri ve onlara şimdiden onuru öğreten anlaşma bana karşı geçersizdi; üstelik, kardeşimin suçları yüzünden sık sık ben cezalandırıldım, bu haksızlık karşısında bir şey de diyemedim; çocuklarda yeni yeni filizlenen dalkavukluk duygusu benim kadar kendilerinin de çekindikleri bir annenin gözüne girmeleri için beni üzen işkencelere katılmalarını mı öğütüyordu onlara? Öykünme eğilimlerinin etkisiyle mi böyle yapıyorlardı? Güçlerini ya da acımasızlıklarını denemek gereksinimiyle mi? Belki bütün bu nedenler birleşerek beni kardeşliğin hazlarından yoksun bıraktı. Daha şimdiden her türlü sevgiden yoksun bırakılmıştım, hiçbir şeyi sevmezdim; oysa doğa, seven bir yürek vermişti bana. Durmadan geri çevrilen bu duyarlığın iç çekişlerini bir melek toplar mı? Değeri bilinmemiş duygular kimi ruhlarda kine dönüşse de benimkinden yoğunlaştılar, yataklar oydular kendilerine, sonra da buradan yaşamıma fıskırdılar. Titreme alışkanlığı, yaradılışlara göre, sınırları gevşetir, korkuyu doğurur, korku da hep boyun eğmek zorunda bırakır. İnsanı yozlaştırarak onu bir tür tutsak durumuna düşüren zayıflık bundan ileri gelir. Ama bu sürekli sıkıntılar, güçlü davranmaya alıştırdı beni; bu güç kullanıldıkça gelişti, ruhumu iç dirençlere hazırladı. Bütün varlığım, yeni bir vuruş bekleyen kurbanlar gibi hep yeni bir acı beklediğinden, donuk bir boyun eğişi dile getirmek zorunda kaldı, çocukluğun güzellikleri, atılımları bunun altında boğuldu, bu tutum bir budalalık belirtisi olarak görüldü, annemin uğursuz öngörülerini haklı çıkardı. Bu haksızlıkların açıklığı, ruhumda gururu, mantığın bu meyvesini erkenden kıskırttı, böyle bir eğitimin kolaylaştırdığı kötü eğilimleri köstekleyen de bu oldu kuşkusuz.

Annem beni bırakmıştı, ama bazı bazı benim için

kaygılanıyor, eğitimimden söze diyor, bu işle uğraşmaya istekli görünüyordu; onunla her gün yinelenen bir bağıntının yol açacağı bunalımları düşünerek korkunç titremeler geçiriyordum o zaman. Birakılmışlığımı kutsuyor, bahçede kalıp çakıltaşlarıyla oynayabildiğim, böcekleri inceleyebildiğim, göğün mavisine bakabildiğim için mutluluk duyuyordum. Yalnızlık beni düşürmeye yönelttiyse de gözlem tutkum bir serüvenden doğdu; ilk mutsuzluklarımı da bu serüven anlatacaktır size. Öylesine önemsizdim ki, dadı beni yatırmayı sık sık unuttu. Bir akşam, sakın sakın bir incir ağacının altına büzülmüş, hani şu çocukları saran, benim zamansız içliliğimle de bir tür duygusal usallık kazanan tuhaf tutku içinde bir yıldız bakıyordum. Kız kardeşlerim eğleniyor, bağıryorlardı; uzak patırtıları düşüncelerime eşlik eden bir ses gibi geliyordu kulağıma. Sonra gürültü kesildi, karanlık bastı. Annem rastlantı sonucu yokluğumun farkına varmış. Dadım, o korkunç Matmazel Caroline, serzenişten kurtulmak için, benim evden nefret ettiğimi, kendisi bana dikkatle göz kulak olmasa çoktan kaçmış olacağını ileri sürerek annemin yersiz kuşkularını haklı çıkarmış; budala değil de sinsiymişim; eline verilen çocuklar arasında benim kadar kötü huylusuna rastlamamış. Beni arıyormuş gibi yaptı, seslendi, karşılık verdim; altında bulunduğumu bildiği incir ağacına geldi.

“Ne yapıyordunuz burada?” dedi bana.

“Bir yıldız bakıyordum.”

Balkondan bizi dinleyen annem, “Bir yıldız bakmıyordunuz,” dedi. “Sizin yaşınızda bir çocuk gökbilimden ne anlar?”

“Ah, Madam,” diye atıldı Matmazel Caroline, “deponun musluğunu açmış, bahçeyi su basmış.”

Bir uğultudur başladı. Kız kardeşlerim, suyun akışını görmek için bu musluğu çevirerek eğlenmişlerdi; ama

kendilerini her yandan ıslatan bir su demetinin saçılışı karşısında şaşırılmışlar, akılları başlarından gitmiş, musluğu kapatamadan kaçmışlardı. Bu şeytanlığı tasarladığıma inanıp kızdılar, suçsuz olduğumu söyleyince yalancılıkla suçlandırıldım, ağır bir biçimde cezalandırıldım. Ne korkunç cezaydı o! Yıldızlara beslediğim aşktan dolayı alaya alındım, annem de akşamları bahçede kalmamı yasakladı. Zorbaca yasaklar, çocukta bir tutkuyu büyüklerde olduğundan da fazla bilir; çocukların yalnız yasak şeyi düşünmek gibi bir üstünlükleri vardır, bu şey onlar için dayanılmaz bir çekicilik kazanır. Yıldızım yüzünden sık sık paylandım böylece. Hiç kimseye içimi dökemediğimden, çocuğun ilk sözcüklerini kekeleyişinde de, ilk düşüncelerini kekeleyişinde de bulunan o tatlı iç cıvıltı içinde acılarımı ona söylüyordum. On iki yaşında, kolejde de, hâlâ anlatılmaz hazlar duyarak izliyordum onu. Yaşamın sabahında, edindiğimiz izlenimler böylesine derin izler bırakır yürekte.

Benden beş yaş büyük olan Charles, şimdi ne kadar yakışıklı bir adamsa, o zaman da öylesine güzel bir çocuktuktu; babamın gözdesi, annemin gözbebeği, ailemizin umudu, bu nedenle de evin kralıydı. Sağlam yapılı, gürbüz bir çocuk olduğundan, özel bir öğretmeni vardı. Ben zayıftım, çelimsiz olduğum için beş yaşında gündüzlü olarak kentte bir pansiyona verildim; babamın oda uşağı beni sabah götürüp akşam getiriyordu. Pek dolgun olmayan bir sepetle gidiyordum, oysa arkadaşlarım bol bol yiyecek getiriyorlardı. Benim yoksulluğumla onların zenginlikleri arasındaki karşıtlık sayısız acılar doğurdu. Tours'un ünlü domuz kavurmalarıyla domuz kıkırdakları gün ortasında, sabah kahvaltısıyla dönüşte evde yediğimiz akşam yemeği arasındaki yemeğin temel ögesini oluşturuyordu. Kimi oburların çok değer verdikleri bu yiyecek, Tours'da aristokrat sofralarında ender görünür;

pansiyona verilmeden önce sözünü işitmişsem de bu kahverengi “reçel”in benim için bir ekmek dilimi üzerine sürüldüğünü görmek mutluluğuna hiç ermemişim; ama pansiyonda böyle yaygın olmasa da duyduğum istediğin şiddeti bundan daha az olmazdı, çünkü bir tür saplantıydı bu; hani şu kapıcılarca yapılan yahniler, Paris’in en zarif düşeslerinden birinde büyük bir istek uyandırmış, o da kadınlık niteliğine uygun olarak duyurmuş ya, benimki de öyle bir şey olmuştu. Siz bakışlarda aşkı nasıl sezerseniz, çocuklar da isteği öyle sezerler. Eşsiz bir alay konusu oldum. Hemen hepsi küçük burjuva çocukları olan arkadaşlarım, yanıma gelip çok güzel domuz kavurmalarını gösteriyor, nasıl yapıldığını, nerede satıldığını bilip bilmediğimi, neden bende de bulunmadığını soruyorlardı: Domuz kıkırdaklarını, yağda kızarıp mantarlarla bezenmiş bu domuz artıklarını överek dudaklarını yalıyorlardı; sepetimi “gümrük”ten geçiriyor, içinde yalnız Olivet peynirleri ya da kuruyemişler buluyor, bana kardeşlerimle benim aramda yaratılmış farkı öğretmiş olan bir, “Bir şeyin yok mu?” ile beni öldürüyorlardı.

Benim bırakılmışlığımın başkalarının mutluluğu arasındaki bu karşıtlık, çocukluğumun güllerini lekeledi, yeşeren gençliğimi soldurdu. Cömertçe bir duygu karşısında bulunduğumu sanıp da ikiyüzlü bir elle sunulan o çok istenen yiyeceği almak üzere elimi uzattığım ilk seferde, beni aldatan çocuk, sonuçtan önceden haberdar edilmiş arkadaşların kahkahaları arasında ekmek dilimini geri çekti. En seçkin ruhlar bile boş duygulara kapılabildikten sonra, küçümsendiğini, alaya alındığını görüp de ağlayan çocuk nasıl bağışlanmaz? Kim bilir kaç çocuk obur, dilenici, aşağılık olurdu bu oyundan sonra. Bense işkenceleri savuşturmak için dövüştüm. Umutsuzluğun getirdiği gözüpeklik, korkulur bir çocuk durumuna getirdi beni, ama herkeste kin uyandırdım, hainlikler karşısında çare-

siz kaldım. Bir akşam eve dönerken içi taşla doldurulmuş bir mendil yedim sırtıma. Sert bir biçimde öcümü alan uşak, bu olayı anneme anlattığı zaman, annem, “Bu uğursuz çocuk yalnız üzüntü verecek bize!” diye haykırdı.

Ailemde uyandırdığım tiksintileri buldum bu sözde, bu yüzden kendi kendime korkunç bir güvensizlik duymaya başladım. Evde olduğu gibi, orada da, kendi içime kapandım. İkinci bir kar yağışı, ruhuma ekilmiş tohumların çiçeklenmesini geciktirdi. Sevildiklerini gördüklerim hep serseri çocuklardı. Gururum bu gözleme dayan-
dı, yalnızlığımı sürdürdüm. Zavallı yüreğimi kabartan duyguları dökme olanaksızlığı da sürüp gitti böylece. Hep kederli, yalnız olduğumu, nefret uyandırdığımı görünce öğretmen de ailemin kötü huyum üzerindeki yanlış kuşku-
larını doğruladı. Okuyup yazmayı öğrenmemden hemen sonra, annem Pont-le-Voy’ya, benim yaşım-
daki çocukları, zekâlarının geriliği nedeniyle temel bilgileri bir türlü kavrayamayan okulluların da kaldığı, *Pas latins* diye adlandırılan bir sınıfa alan Oratoryenler¹ tarafından yönetilen koleje yolladı.

Hiç kimseyi görmeden, üstelik bir parya yaşamı sürerek sekiz yıl kaldım burada. Nasılını, nedenini söyleyeyim: Kendi zevkim için ancak ayda 3 frank harcayabiliyordum; bu para da alınması gereken kalemlere, çakıya, cetvellere, mürekkebe, kâğıda zor yetiyordu. Böylece ne ayaklık² ne ip, kısacası kolejdeki eğlenceler için gerekli hiçbir şey alamadığımdan, oyunlardan atılmıştım; oyunlara alınabilmek için ya zenginlerin dalkavukluğunu ya bölümümdeki güçlülerin şakşakçılığını yapmam gerekirdi. Çocukların kolayca yapabildikleri bu düşüklüklerin

1. Kilise görevlisi olmayan papazları bir araya getiren iki ayrı tarikatın üyelerine verilen ad. (Y.N.)

2. Yerden yüksekte yürümek için ayaklıkları bulunan değnek. (Ç.N.)

en ufağı bile benim yüreğimi hoplatıyordu. Acılı düşler içinde yitip gitmiş bir durumda, bir ağacın altında kalıyor, burada kitaplık memurunun aydan aya dağıttığı kitapları okuyordum. Bu tüyler ürpertici yalnızlığın dibinde ne acılar gizliydi! Ne bunalımlar doğuruyordu bırakılmışlığım! En çok değer verilen ödüllerden ikisini, anadilden Latinceye ve Latince den anadile çeviri ödülleri aldığım ilk ödül dağıtımında içli ruhumun neler duymuş olabileceğini bir düşünün. Alkışlar, çalgılar arasında bunları almak üzere sahneye gelirken ne annem ne babam vardı beni kutlayacak, oysa salon bütün arkadaşlarım büyükleriyle doluydu. Göreneğe uyarak dağıtıcıyı öpecek yerde, kucağına atıldım, gözlerimden yaşlar boşandı. Akşam, armağanlarımı sobada yaktım. Ödül dağıtımından önce gelen çalışmalara ayrılan hafta boyunca ana babalar kentte kalıyor, böylece bütün arkadaşlarım daha sabahdan, sevinç içinde gidiyorlardı; annesi babası okuldan birkaç fersah ötede yaşayan bense avluda denizasırlarla –aileleri adalarda ya da dış ülkelerde oturan öğrencilere böyle derdik– birlikte avluda kalıyordum. Akşam, dua süresince, insafsızlar, ballandıra ballandıra, büyükleriyle yedikleri yemekleri anlatırlardı bize. Girdiğim toplumsal alanların çevresi genişledikçe, mutsuzluğumun da büyüdüğünü göreceksiniz hep.

Beni yalnız kendi içimde yaşamaya yargılı kılan kararı bozmak için ne çabalar harcamadım! Nice umutlar uzun zaman nice ruh atışlarıyla kuruldu kuruldu da bir gün içinde yıkılıverdi. Büyüklerimi okula gelmeye razı etmek için, belki de fazla tumturaklı bir dille belirtilen duygularla dolu mektuplar yazıyorum onlara; ama bu mektuplar annemin serzenişlerine mi yol açmalıydı, annem kullandığım biçemden dolayı beni azarlamalı mıydı? Umudumu yitirmiyor, annemle babamın gelmek için gösterdiği koşulları yerine getirmeye söz veriyordum;

bana yardım etmeleri için kız kardeşlerime yalvarıyor, zavallı, bırakılmış çocukların şaşmazlığıyla bayram ve doğum günlerinde mektup yazıyordum onlara ama boşuna bir ısrarla. Ödül dağıtımını yaklaştıkça yalvarmalarımı daha da artırıyor, önceden sezilen başarılarından söz ediyordum. Büyüklerimin susuşuna bakıp aldaniyor, yüreğim coşa coşa onları bekliyor, arkadaşlarıma geleceklelerini haber veriyordum; aileler gelince, öğrencileri çağıran yaşlı kapıcının ayak sesleri çınladığı zaman, hastalıklı çarpıntılarım oluyordu. Hiçbir zaman benim adım çıkmadı bu yaşlı adamın ağzından.

Kendimi yaşamdan tiksинmekle suçladığım gün, günah çıkarıcı, Kurtarıcı'nın "*Beati pui lugent!*"¹ sözünün muştuladığı hurma dalının çiçeklendiği göğü gösterdi bana. Böylece, ilk günah çıkarışım sırasında, eşsiz ruhsal oyunları genç kafaları büyüleyen dinsel düşüncelere kapılıp gizemli derinliklere atıldım. Ateşli bir inançla beni coşturmuştu, *Martyrologe*'da² okuduğum sihirli mucizeleri benim için de yinelesin, diye yalvarıyordum Tanrı'ya. Beş yaşında bir yıldızla uçardım, on iki yaşında ise gidip tapınağın kapılarını çalıyordum. Coşkum anlatılmaz düşler doğurdu içimde, bunlar da imgelemimi doldurdu, sevgimi zenginleştirdi, düşünce yeteneklerime güç verdi. Bu yüce görüntüleri ruhumu tanrısal acılara alıştırmakla görevlendirilmiş meleklerden bildim çoğu zaman: Gözlerime nesnelere öz ruhunu görme yeteneğini kazandırırıldı bunlar; yüreğimi de içinde duyduğunu var olanla, istediği büyük şeyleri eline geçen ufacak şeyle karşılaştırabilecek güce erişince ozanı mutsuz eden büyülere hazırladı; dile getirmem gerekeni içinde okuyabileceğim

1. Aziz Matta'dan alınan bu Latince söz, "Ağlayanlara ne mutlu!" anlamına gelir, devamı da şöyledir: "Çünkü teselli edileceklerdir." (Ç.N.)

2. Din kurbanlarını ya da azizleri gösteren katalog. (Ç.N.)

Yadideki Zambak, olağanüstü gözlem yeteneği ve insan doğasını derinden kavrayışıyla klasik roman türünün tartışmasız en önemli ustalarından biri olarak kabul edilen Honoré de Balzac'ın, "İnsanlık Komedyası" adlı anıtsal yapıtının "Taşra Yaşamından Sahneler" başlığı altında yer alan en önemli, en ünlü kitaplarından biridir.

Dünya edebiyatının en hüzünlü ve ihtişamlı aşk öykülerinden biri kabul edilen yapıt, Fransız Devrimi sonrasında şekillenen toplumsal ve siyasal hayatı ustaca yansımasıyla da başka bir derinlik kazanır.

"Müthiş bir edebiyatın hazzına varabileceğiniz en önemli eserlerden biri; Balzac'ın tüm eserlerinde olduğu gibi."

Marcel Proust

#dünyaklasikleri #fransızklasikleri #romantizm #gerçekçilik
#insanlıkkomedyası #parissosyetesı

Kapak resmi: Édouard Manet

